

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΚΑΛΟΓΕΡΑ, δ. φ. καθηγητοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. *Αἰσθητικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ὀμήρου. (Αἰσθητικὴ Ἀνάλυση τῆς Ἰλιάδος, Γενικὸ Εἰσαγωγικὸ Μέρος, Αἰσθητικὴ Ἀνάλυση Α—Ω)*. σελ. 554.

Ὁ Βασίλ. Καλογεράς, νῦν γυμνασιάρχης ἔρχεται μὲ τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν ἔργον του νὰ προσφέρῃ ἀξιολογητάτην συμβολὴν διὰ τὴν μελέτην τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπόψεων ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς αἰσθητικῆς εἰς αὐτὰ ἐμβαθύνσεως. Ἡ σπουδὴ τῶν ἀθανάτων ἔργων τοῦ Ὀμήρου ὑπῆρξε διὰ τὸν Βασ. Καλογεράν μία ἐκ τῶν προσφιλεστέρων ἐνασχολήσεων τῶν σπουδῶν του ἤδη ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν του χρόνων. Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀνωτέρω σημειωμένου μνημειώδους ἔργου του, καρποῦ πολυετοῦς ἐνδλεχοῦς μελέτης καὶ στοχασμοῦ, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ θεῖος ποιητὴς ἠύλογησε τὸ ἔργον του καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτόν τὰ μυστικά του.

Δὲν προτιθέμεθα διὰ τοῦ παρόντος σημειώματος νὰ παράσχωμεν ἀνάλυσιν τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης συγγραφῆς του. Ὁ πλοῦτος τοῦ περιεχομένου της ἀντιτίθεται εἰς πᾶσαν προσπάθειαν συνοπτικῆς παρουσιάσεως. Ἡ συγγραφὴ τοῦ Β. Καλογερά εἶναι ἀπὸ τὰ βιβλία ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν ἐνδλεχθῆ μελέτην ἐν ἀντιβολῇ πάντοτε μὲ τὸ ὁμηρικὸν κείμενον. Διὰ τοῦτο ἀποτελεῖ πολῦτιμον βοήθημα ὄχι μόνον διὰ τὸν μελετητὴν, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ χαρῆ τὴν ποιητικὴν ὠραιότητα ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν διδάσκαλον ὅστις προτίθεται νὰ τὴν διερμηνύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του. Κατόπιν τῶν ἐπιφυλάξεων τούτων θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ἓν ἀπλοῦν κατατοπιστικὸν σημείωμα περὶ τοῦ βίου ἔργου

Τὸ κύριον μέρος τῆς συγγραφῆς εἶναι τὸ δεύτερον σελ. 135—531 εἰς τὸ ὁποῖον παρέχεται αἰσθητικὴ ἀνάλυσις ἀπασῶν τῶν βραχυδιδῶν τῆς Ἰλιάδος. Τοῦ μέρους τούτου προτάσσεται ἐν πρώτον μέρος ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ δύο μεγάλα τμήματα. Εἰς τὸ πρῶτον τμήμα γίνεται λόγος περὶ τῆς γενέσεως, τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ ἔπους. Ὁ συγγραφεὺς παρέχει ἔκθεσιν περὶ τῶν πορισμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχει καταλήξει ἢ ἐπιστημονικὴ φιλολογικὴ ἔρευνα ἐν σχέσει μὲ τὰ ῥηθέντα προβλήματα. Ὑπογραμμίζει μόνον ὅ,τι δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς πιθανὸν ἐξαγόμενον ἐκ τῶν λεγομένων «ὁμηρικῶν ἐρευνῶν», αἵτινες τείνουν νὰ ἀποτελέσουν ἐν στάσιμον τέλμα. Αἱ διάφοροι φιλολογικαὶ σχολαὶ καταφεύγουν εἰς πολυπλόκους τεχνητοὺς συνδυασμοὺς, οἵτινες συνήθως ἐλέγχονται στερούμενοι θεμελιώσεως ἢ ἀπόπειρα νὰ θεωρηθῶν τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ὡς ἀποτελέσματα διασκευῶν καὶ συγκολλήσεων δικαίως ἀπορρίπτεται ὑπὸ τοῦ Β. Καλογερά ὡς παραγνωρίζουσα τὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα καὶ τὴν θαυμαστὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐπῶν. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται λόγος εἰς τὴν ῥηθείσαν συγγραφὴν περὶ τῆς προομηρικῆς ποιήσεως καὶ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ ἡρωικοῦ ἐξαμέτρου. Ὁ Β. Καλογεράς εὐρίσκει πιθανὸν (σελ. 32) ὅτι ἡ παλαιὰ μορφή τοῦ δακτυλικοῦ ἐλεγείου ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ δακτυλικοῦ ἐξαμέτρου. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ, ἀποτελεῖ ἀπλήν ὑπόθεσιν μὴ εὐρίσκουσαν στήριγμα εἰς θετικὰ τεκμήρια.

Τὸ πρῶτον τμήμα τερματίζεται μὲ κεφάλαια ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ὁμηρικοὺς ἥρωας καὶ θεοὺς, εἰς τὰ εἰς τὸ ὁμηρικὸν ἔπος περιεχόμενα θαυμαστά καὶ ἐκπληκτικὰ στοιχεῖα, εἰς τὴν περὶ φύσεως, φυσικοῦ κόσμου καὶ ἀνθρωπίνου κάλλους ἀντίληψιν τοῦ Ὀμήρου, ὡς αὕτη διαφαίνεται διὰ μέσου τῶν ἐπῶν. Εἰς πάντα ταῦτα τὰ στοιχεῖα, δικαίως δὲν ἐνδιαιτρίβει ἐπὶ πολὺ ὁ συγγραφεὺς μας διότι ἡ λειτουργία των δὲν εἶναι καθαρῶς εἰδολογικὴ.

Τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ πρώτου μέρους παρουσιάζει καὶ ἀναλύει τὰ ἐκπληροῦντα εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη εἰδολογικὴν λειτουργίαν στοιχεῖα τὸ τμήμα τοῦτο διαιρεῖται εἰς τρία κεφάλαια. Τὸ πρῶτον (σελ. 60—84) ἐξετάζει τοὺς τρόπους τῆς ἐπικῆς παραστάσεως, ἥτις θέλει νὰ δώσῃ τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξεικόνισιν καταστάσεων. Οἱ τρόποι οὗτοι εἶναι ἡ διήγησις, ἡ μονολογικὴ ἢ διαλογικὴ ἔκθεσις καὶ ἡ περιγραφή.

Τὸ δεύτερον κεφάλαιον (σελ. 84—123) παρουσιάζει τὰ λογοτεχνικά στοιχεία τῆς ἐπικῆς ἐκφράσεως. Εἰς αὐτὰ συμπεριλαμβάνει ἢ πρὸ ὀφθαλμῶν συγγραφῆ, τὰ γνωστά σχήματα τῆς μεταφορᾶς, συνεκδοχῆς καὶ μετωνυμίας, τοὺς ποιητικοὺς τρόπους τῆς χρήσεως τῶν μεταφορῶν, παραβολῶν, προσωποποιήσεων, ποιητικῶν εἰκόνων καὶ παραλληλισμῶν. Εἰς τὰ τρίτον κεφάλαιον (124—134) γίνεται λόγος περὶ τῆς γενικῆς μορφῆς, τὴν ὁποῖαν ὁ συγγραφεὺς μας ὀνομάζει καὶ σύνθεσιν τοῦ ἔργου. Ὑπὸ τοὺς δύο τούτους ὅρους νοεῖ ὁ Β. Καλογεράς τὴν «ἔσωτερικὴν ὀργάνωσιν καὶ σύνθεσιν ὄλων τῶν στοιχείων τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μορφῆς εἰς ἐνότητα, ἥτις ἐκφράζει αἰσθητικῶς τὴν ἰδέαν τοῦ δημιουργοῦ» σελ. 124.

Ἀναλυτικώτερον ἐκφράζων τὰ πράγματα ἐπεξηγεῖ τοὺς ῥηθέντας ὅρους ὡς περιέχοντας τὰς κάτωθι τεχνολογικὰς ἐννοίας.

1ον Τὴν πλοκὴν περιλαμβάνουσιν τὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας τοῦ ἔργου διαστρωματομένης εἰς δέσιν καὶ λύσιν (κάθαρσιν).

2ον Τὴν τεχνικὴν διάρθρωσιν δηλ. κεντρικὸν ἐπεισόδιον μύθου, κύρια καὶ δευτερεύοντα πρόσωπα, ὀργανικὴν σύνδεσιν, ἐνότητα, κλιμάκωσιν.

3ον Τὴν τεχνικὴν οἰκονομίαν δηλ. προετοιμασίαν, ἐπιβράδυνσιν.

Εἰς τοὺς αἰσθητικοὺς χαρακτήρας τῆς ὀμηρικῆς ποιήσεως κατατάσσει ὁ Β. Καλογεράς τὴν σαφήνειαν, τὴν ἐνάργειαν, τὴν συμμετρίαν, τὴν ἐπιγραμματικὴν λιτότητα, τὸ μεγαλειῶδες καὶ τὸ ὕψηλόν, τὴν δραματικότητα, τὴν περιπέτειαν, τὴν ψυχολογικὴν διεΐσδυσιν.

Ἀπὸ τῆς σελ. 135—531 παρέχει ἢ πρὸ ὀφθαλμῶν συγγραφῆ αἰσθητικὴν ἀνάλυσιν μιᾶς ἐκάστης ἐκ τῶν 24 ῥαψωδιῶν τῆς Ἰλιάδος. Αἱ ἀναλύσεις γίνονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιεχομένου χρησιμοποιουμένων τῶν ἀνωτέρω ἐνδειχθεισῶν ἐπόψεων θεωρήσεως. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ὁ συγγραφεὺς ἔχει καταρτίσει ἓν «Διάγραμμα πορείας αἰσθητικῆς ἀναλύσεως», τὸ ὁποῖον ἐκάστοτε, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀναλυομένου τμήματος, πρέπει ἐλευθέρως νὰ χρησιμοποιηθῆται. Συμφώνως πρὸς τὸ περιεχόμενον διάγραμμα τὰ ἐκάστοτε ἀναλυόμενα τμήματα τοῦ ἔπους πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ὡς :

1ον Περιεχόμενον, 2ον Προώθησις τοῦ ἐπικοῦ μύθου, 3ον Δράσις, 4ον Περιπέτεια—Ἀναγνωρίσεις, 5ον Τρόποι ἐπικῆς παραστάσεως, 6ον Τεχνικὴ διάρθρωσις, 7ον Τεχνικὴ οἰκονομία, 8ον Πλοκὴ καὶ ὀργανικὴ ἐνότης, 9ον Σύνθεσις, 10ον Κατὰ τὸ εἶκος καὶ ἀναγκαῖον, 11ον Κατὰ τὸ θαυμαστὸν καὶ ἐκπληκτικόν, 12ον Χαρακτηρισμὸς προσώπων, 13ον Ὀμηρικὸς πολιτισμὸς, 14ον Γνωμολογία, 15ον Λογοτεχνικὴ ἔκφρασις, 16ον Γλῶσσα καὶ ὕφος καὶ 17ον Γενικὴ ἐκτίμησις.

Τοῦ ἀνωτέρω διαγράμματος γίνεται ἐπιτυχῆς χρῆσις κατὰ τὴν ἀνάλυσιν ἐκάστης τῶν ῥαψωδιῶν. Ἐν τέλει εἰς τὰς σελ. 532—542 παρέχονται γενικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς ἔσωτερικῆς ἐνότητος τῆς Ἰλιάδος. Ὁ συγγραφεὺς ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ Ἰλιάς παρουσιάζει εὐδιάκριτον καὶ σοφὸν σχέδιον, ὅπερ καταπλήσσει τὸν ἀναγνώστην μὲ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν αἰσθητικὴν του ἀριότητα. Εἰς τὸ ὕστατον τῆς ὄλης συγγραφῆς κεφάλαιον «Ποιητικὴ ἀξία τῆς Ἰλιάδος» ἐξαιρῶν τὴν ἀξίαν τῆς ὁ συγγραφεὺς παραθέτει τὴν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐκφρασθεῖσαν ἀξιολογικὴν ἐκτίμησιν τῆς ὀμηρικῆς ποιήσεως «Μόνος ὁ Ὀμηρος περιέγεγε τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀμικρορίας ἀεὶ καινὸς ὢν καὶ πρὸς χάριν ἀκμάζων». Τὸ βιβλίον ὅπερ μᾶς ἐχάρισεν ὁ Βασ. Καλογεράς πρέπει νὰ εἶναι ὁ σύντροφος παντὸς ὁστις θέλει νὰ μελετήσῃ τὸν Ὀμηρον. Ἐξαιρετικῶς ὠφέλιμος βοηθὸς θὰ ἀποβῆ εἰς τοὺς διδάσκοντας τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη εἰς τὰ Γυμνάσια φιλολόγους. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ Βασ. Καλογεράς δὲν θὰ φεισθῆ μόχθων διὰ νὰ μᾶς δώσῃ καὶ μίαν παράλληλον ἀνάλυσιν διὰ τὴν «Ὀδύσειαν».